

Úvahy nad niektorými problémami slovenských univerzít

Jozef Masarik

masarik@fmph.uniba.sk

12. 12. 2018

UčSS

Čo potrebuje každá dobre fungujúca spoločnosť?

- Bezpečnosť, ktorá zabezpečí ochranu proti vnútorným aj vonkajším hrozbám pre jednotlivcov a celú spoločnosť
- Ekonomiku, ktorá produkuje veci na rozumnú konzumáciu, poskytuje služby, a všeobecne zlepšuje kvalitu života jej občanov
- Vzdelanie, ktoré pripraví občanov tak, aby mohli profitovať z toho, čo je už známe a poprípade aj prispieť niečím novým

Všetky vlády Slovenskej republiky od jej vzniku deklarovali vo svojich programových vyhláseniach školstvo ako jednu zo svojich priorít.

- 1989 – doteraz 20 ministrov (len dvaja 4 roky Slavovská 1994-1998, Mikolaj 2006-2010, najkratšie Matečná 12 dní)
- 38 vysokých škôl – 20 verejných, 15 súkromných, 3 štátne
- Univerzitných VŠ máme 18
- 4.75 VŠ na kraj, 2,25 univerzít na kraj, Skalica, Dubnica nad Váhom, Sládkovičovo

Budujeme tzv. vedomostnú spoločnosť

Aká je však reálna situácia v tejto oblasti?

Sme naozaj na správnej ceste k premene Slovenska od krajiny priťahujúcej zahraničných investorov najmä lacnou pracovnou silou ku krajine s vysoko kvalifikovanými odborníkmi, technologicky vyspelými priemyselnými firmami, vysoko kvalitnými výsledkami v oblasti výskumu, vývoja a inovácií?

Slovenské univerzity „umierajú“

Jednou z príčin sú neustále legislatívne zmeny, ktoré zavádzajú „revolučné a zdanlivo detailné zmeny“ do nereformovaného a podfinancovaného systému vysokých škôl na Slovensku.

„Zdravý duch“ niektorých zmien sa míňa účinkom, pretože popri znižovaní byrokracie umožní uvoľniť kritériá kvality, ktoré sú dnes trochu späté s tou byrokraciou, ale ktorá je nutným zlom pri posudzovaní kvality vysokých škôl.

„Jeho škole by sme mohli eufemisticky hovoriť „prakticky zameraná univerzita“. Na takej univerzite len učíte, učíte a učíte a nemáte žiadny čas na výskum, na premýšľanie ani na mimoškolské aktivity. V jednom kuse do úmoru učíte, až vám to nakoniec zatemní mozog, dôjdu vám tvorivé nápady a stane sa z vás automat, ktorý stále dokola opakuje rovnaké nudné žvásty pred nekonečnými zástupmi študentov, ktorí nedokážu pochopiť, prečo ste tak strašne nudný, potom si vás prestanú vážiť a šíria tento postoj medzi ostatnými. Obrovské pracovné úväzky totiž predstavujú veľmi chytrý spôsob, ako za pár dolárov prevádzkovať univerzitu, ktorá navonok budí dojem skutočného vzdelávania.“

Robert M Prisig , Zen and the art of motorcycle maintenance , An inquiry into value

„Študentom je systematicky vŕstepované, aby sa uspokojili s vyučovaním namiesto učenia sa, postupom na vyššú stupeň školy namiesto vzdelania, s vysvedčením či diplomom namiesto znalosti veci a so sebavedomým prejavom namiesto schopnosti povedať niečo nové. Škola ich smeruje k tomu, aby akceptovali služby namiesto hodnôt.“

Ivan Illich, rakúsky filozof a teológ (1926 – 2002)

Sieť VŠ je predimenzovaná, nezodpovedá potrebám, možnostiam a ľudským zdrojom, ktoré pre VŠ vzdelávanie máme k dispozícii.

Politikom chýba odvaha urobiť základný krok, ktorým by bolo bezodkladné zlúčenie či zrušenie viacerých VŠ.

VŠ vzdelávanie sa u nás stalo do istej miery **nekontrolovaným obchodom**.

„Univerzity, ktoré sa honosia tým, že vychovávajú elitu, ju vychovávajú okrajovo, ak vôbec, a vždy až v postgraduálnom štúdiu. Elitu totiž nemôže tvoriť 28 alebo 35 % populácie. Elita predstavujú 2 až 3 % z populácie a prvotriednych je tak 6 %“.

Petr Piňha, český minister školstva (1992-1994)

„Slabosti velikánov uhádnu malí ľudia, ako deti uhádnu slabosti učiteľov.“

Jean Paul, nemecký spisovateľ (1763 – 1825)

Za najväčší problém slovenského vysokého školstva sa považuje nedostatočná kvalita vysokoškolského vzdelávania.

Vyhlásenie o nízkej kvalite vysokých škôl je problematické, keďže **nikto nedefinoval indikátory kvality vysokej školy**. Skúsme si odpovedať aspoň na dve nasledujúce otázky.

-Čo je **Kvalitná vysoká škola** zameraná na vzdelávanie? Kvalitné vzdelávanie je v istom zmysle „Stav“, ale ešte vážnejšie je to, že je to „Proces“, – čo robí VŠ pre neustále zlepšovanie sa.

- Čo je Kvalitná vysoká škola (výskumná univerzita) zameraná na vzdelávanie a výskum?

Veda ako slobodné umenie

Steven Weinberg

(Washington College, Chestertown, 19. máj 1985)

- **Bez výskumných univerzít by sa Spojené štáty museli živiť pestovaním sójových bôbov a sprevádzaním nemeckých a japonských turistov Veľkým kaňonom.**
- **Hlavným poslaním veľkých výskumných univerzít však nie je „vyučovanie vedy“. Tým nechcem povedať, že by sa o vyučovanie nestarali, ale ich najdôležitejšie rozhodnutia sa riadia požiadavkami výskumu a nie vyučovania.**
- **Ešte som nikdy nezažil, aby sa nejakému fyzikovi ponúklo miesto na fakulte pre to, že dobre prednáša a pritom nie je VYNIKAJÚCI VEDECKÝ PRACOVNÍK....**

S.Weinberg: *Facing Up* (Harward University Press, 2001)

Najväčším problémom slovenského vysokoškolského vzdelávania nie je nedostatočná kvalita vzdelávania.

Najväčším problémom je rozvrat systému vzdelávania, čo je dôsledkom doterajších reforiem a nedostatočného financovania školstva a vedy.

Nedá sa očakávať kvalitné školstvo a súčasne sedieť na jednom z posledných miest v EÚ vo financovaní školstva a vedy.

World Top 20 Cost Per Student

1. Luxembourg – \$21,320
2. Switzerland – \$19,052
3. United States – \$15,720
4. Norway – \$15,466
5. Austria – \$14,361
6. United Kingdom – \$13,613
7. Sweden – \$13,072
8. Canada – \$12,967
9. Belgium – \$12,407
10. Denmark – \$12,294
11. Netherlands – \$12,247
12. Germany – \$11,545
13. Japan – \$11,309
14. Finland – \$11,221
15. Australia – \$11,169
16. France – \$10,907
17. Iceland – \$10,067
18. Ireland – \$10,065
19. New Zealand – \$10,045
20. Slovenia – \$9,597

Univerzita Komenského \$5008

Jeden velký problém slovenského školstva

FINANCIE

"Reinforcing research and higher education multiplies pressures on the funding, content and structures of knowledge systems..."

"These challenges have become particularly overwhelming for middle- and low-income countries, thus increasing the risk of their further marginalisation...."

Bez odstránenia príčin zníženia kvality vysokých škôl sa kvalita nedá zvýšiť a nepomôžu tomu ani tie najprepracovanejšie systémy kontroly kvality ani nové kritériá (ktoré sa aj tak na Slovensku darí vždy obchádzať).

Príčiny súčasného stavu

- ***Deštrukčným rozhodnutím bolo zrovnoprávnenie vysokých škôl zavedením nového modelu financovania vysokých škôl,*** ktorý významne motivoval vysoké školy prijímať čo najviac študentov.
- ***Historicky ešte skorším deštrukčným rozhodnutím bolo zrovnoprávnenie pedagogických fakúlt a univerzít,*** ktoré si vymohli svojím politickým vplyvom samostatné pedagogické fakulty ešte v socialistickom Československu.

V poslednom období je hitom reformy vysokých škôl myšlienka, že každá vysoká škola by sa mala “samoregulovať”, ktorá je v princípe dobrá.

Problém je, že samoregulovať sa dokážu len systémy na vysokom stupni vývoja so schopnosťou sebareflexie a schopnosťou smerovať k vysokým métam.

Jedno z možných riešení

Jedným možným riešením tejto žalostnej situácie vo vysokom školstve na Slovensku (a nielen vysokom školstve) je vyčkat', kým sa úplne zdevastuje a sledovať ako postupne vzniknú kvalitné súkromné školy. Myslíme si, že toto je veľmi zlé riešenie. Súkromné záujmy nepotrebujú a nebudú zohľadňovať záujmy štátu (národa) na vzdelanostnej úrovni obyvateľov.

Iné riešenie

Aby sme našli riešenie, potrebujeme si “naliať čistého vína”, byť trpezliví a prekonať niektoré slovenské zlozvyky (najmä závisť a lokálpatriotizmus). Slovensko neutiahne veľa naozaj špičkových vysokých škôl a nekvalitné nepotrebuje

- ***Dve národné univerzity***
- ***Štyri(?) regionálne univerzity***
- ***Lokálne univerzity***

Súčasný stav

- Horšie je, že už ani nie je koho učiť
- Vedu nevedia, či nechcú robiť
- Intrigy, predstieranie činnosti....
- Univerzity sú žiaľbohu také, aká je spoločnosť.
- Fyzika KU Praha 66, Insbruck 112, UK 144

Namiesto záveru

Prekážky sú tie obávané veci, ktoré zbadáte, keď odvrátite zrak od svojho cieľa. (Henry Ford)

Väčšina ľudí si myslí, že intelekt robí veľkého vedca. Nemajú pravdu. Robí to charakter. (Albert Einstein)